

ШЫҢ

1968 ч.
ДЕКАБРЬ
19
ЧЕТВЕРТ
№ 294 (7836).

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы Өртээ 2 көп.

СЭКП ТК-ГА НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫШКЫН

Декабрь 16-да СЭКП ТК-га Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун Парижде чуттаажышкынарга албан баарууну төлөөрү-биле ужуражышкы болган. Ужуражышкыга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сулов, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун ТК-ның Президиум кежигүнү, Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун ТК-ның чанында даштыкы күрүлдер-биле харылзаа комитетинин даргазы Чан Бун Ким, талалар баштыкыны орадакчыты, Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун ТК-ның кежигүнү Чан Хоай Нам, төлөөрүнүн кежигүнү, Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун ТК-ның кежигүнү Нгуен Ван Тьен болгаш төлөөрүнүн кежигүнү, Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун Сайгон-Задня район комитетинин кежигүнү Тхи Зуи Яев киришкен.

Чүрөктүн ханымындан, эш-хуурунун байдалына эртен беледа үезинде мурнуу-вьетнам улустун төлөөрү америк империализмдин агрессиясына уду дайын фронтунда Мурнуу Вьетнамын патриоттарын эрес-мааларын дем-селенин дугайын, Парижде дөрт талаларын чуттаажышкындары-биле холбаштыр демиселдин чаз үе-чазынын дугайын чуттаалар.

Төлөөрүнүн баштыгын Чан Бун Кимни демдегелди: Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтуну мур-

нуу-вьетнам улустун бодуруг төлөөрүнүн болгаш төрөөн чуртту камгалаар дээш, АКШ-ның агрессиясына уду демиселче улам дилекчил киргиз турары хоорайларын чо-нуу кайриштиришкан, Мурнуу Вьетнамын чоңууду бүтү бектедирин хой ирүтүзүңү бүрү дөткөмчези болгаш эс-сетки каттыжтырылганын ап турар.

Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун төлөөрү Совет Эвилелиниң, социалисттик өске-даа чурттар-ның, а ол ышка делегейниң дөшүлгөзү күштеринин дөт-көмчөзү-биле вьетнам улус Мурнуу Вьетнамы хостаарының херээң бүрү тилелгеге чедир дөзүңгө быжыг бузурелин илердедди.

Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун болгаш Мурнуу Вьетнамын улустун өмүзүлгөзүн төлөөрү мурнуу-вьетнам улустун чөптү демиселгеге көрүтүр турар бүтү талалыг болгаш ажыктыг дөткөмчөзү дээш СЭКП ТК-га, Совет чазыга болгаш совет улуска ханы өөрүп четти-ринишкени илердедди.

М. А. Сулов, Б. Н. Пономарев вьетнам улустун улуг тил-дедди — ВДР-ни болбалаарын бүтүр болгаш чутгаа чо-ка сакташкы-биле Мурнуу Вьетнамы хостаарының Нацио-нал фронтунун төлөөрүнүн киргиз чуттаажышкы-нынарың Парижде эгелээр-биле холбаштыр төлөөрүгө байыр чедир, боттарынын төрөң түртүгүн хосталгазы болгаш хамаарышпас чорут дөш чөптү демиселгеге мур-нуу-вьетнам аки-дүмөлүгө бүтү кемчегин дуаалмачыны Совет Эвилели моон сонгаар-даа көрүтүр дээрли демде-дди. Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун политиктиг программанын база мурнуу-вьетнам айты-рынын политика талалы-биле таарыштыр шийирлээр дуга-йында Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун ТК-ның 1968 чылдын ноябрь 3-те меделгелин совет улус бүрү дөткөң турар. Ол программалда болгаш меделгеле АКШ-ның болгаш оон чалчаларынын бүтү шеригдерин Мурнуу Вьетнамдан үндүрүрүн, Мурнуу Вьетнамга бүтү америк ше-риг баазаларын ууткаарын негөөн, национал-демократтыг коалисти чазакты тургузарын, хамаарышпас, демократтыг, тайбын, нейтралдыг болгаш чечетелген Мурнуу Вьетнамын тургузарын, чурттуп тайбын каттыжарыңче бүрүңгаарларын көргөн.

Беледага вьетнам талалар Мурнуу Вьетнамы хостаарының Национал фронтунун Москвада Доктамаал төлөөрүгө чери-нин баштыгын Данг Куанг Минь; совет талалар СЭКП ТК-ның Делегей кидилиниң эргелекчилик орадакчысы Р. А. Улья-новский, СССР-ниң даштыкы херектер министринин орада-кчысы Н. П. Фирюбин киришкен.

(СЭТА).

КОРУМ-ЧУРУМУНУ БЫЖЫГЛААР

Бистин чуртуустан комму-низм тургузушкунуң улуг программанын амьдалыга бо-тандырының тургузушкуну ажылдары чоруп турар. Коммунисттик партия коммунизм-ниң материал-техниктиг ба-зазын тургузары-биле, комму-низм нитилел хамаарышпа-ларын хөгжүдүрүшкү-биле че-релештир совет кижилериниң кичизилгелеринче улуг кич-ээңгенин салып турар.

Нитилелдиг бүтү кежигү-нерин медресиди сагыла-чу-румга кичизилер бириг че-регин ужу-дугалыг сорулга-зы деп партия кезээде санап келген. Күш-ажылдың сагы-ла-чурумун быжыглар, соци-алисттик нитилелде хүлээп ал-ган хойбуларын болгаш дү-рүмнерин чутгаа чокка күс-сөдиринин негеделин совет тур-гузушкун демократтыг үндө-зинеринге дөңгүл турарын-дан аңгыда, социалисттик де-мократизмни хөгжүдүрүшкү, на-барышкынын хандырыш тур-дар. Партияның болгаш күрү-нениң бүтү-ле эзелээринге бе-дик сагыла-чурумун болгаш организастыг чорутку докта-маал быжыглар партия, со-вет, профсоюз болгаш өске-даа хой-нитикти организасты-ларның кичээңгенин төвүңгө турар ужураг.

Совет кижилериниң комму-нисттик кичизилгелеринин хер-ээңге амычыл чоннар депу-таттарының Советтеринин ро-лю дыка улуг. Коммунизм тур-гузарынын талалы-биле биске шалтыктап, кижилеринин чаа-гай чуртталгазынга хара че-дир, социалисттик нитилелдин хойбуларын болгаш мораль-дыг принциптерин хажыдып турар чамдын кижилер-биле алаар хайраа чок демисежир, хой-нитиниң корум-чурумун бүтү тала-биле быжыглар хү-лээлгели. Бистин социалисттик нитилелде кем-херек үл-гөдиринин социалдыг чылда-гааннары узултатынган. Ко-рум-чурум үрээ, кем-херек үлгүдери чоруктар кижилер-ниң медресинде эргинин ар-тышкыны. Оң бир хевир арга-лаар чорум болуп, Хули-ган болгаш кем-херек үлгү-дигери арга-лаар чорутуун ужуңдан хой кезинде болуп турар.

Хулиганнары дээш хары-саганы анаарын күштелдирер дугайында СССР-ниң Дээди Со-вединиң Президиумунун 1966 чылда Чарлыы болгаш СЭКП ТК-ның, СССР-ниң Министр-лер Чөвүлелиниң арга-лаар чо-рук-биле демиселди күштелди-рер дугайында база арга кы-лыгларын сазыгларын чу-сумчулар дугайында доктаалы арга-лаар, хулиганнаар чорук-тар-биле демиселди күштелди-реринге улуг ролууду болуп, ол харалыг чорук-биле деми-сел чорудар талалы-биле улус эргелерин партия, совет бол-гаш административтик орган-нарга берген.

Партия, совет органнары, профсоюз, комсомол болгаш өске-даа хой-нитикти организа-циялары корум-чурумун бы-жыглар талалы-биле дөшүткү хемчеглерин ап турар коллек-тивтерде ындыг бузар чорум-

ЧЕР — БИСТИН БАЙЛААВЫС

«Бойдустан өртөөл маңап олутуш пилдасы бис, ону ча-гырып алдыр бистин сорулга-мыс — деп, уагт оруе эртем-ден Иван Владимирович Ми-чурин бижээ.

Көдө ажыл-агыйның ажыл-ишчилер черин билдиргил амычыл, хой-тарааны, по-гоаны, мал кемчери кулчу-ларын, а мал ажылдаар хой-топна элти, сүтү, дүк-тү Төрөөн чуртга берип тур-дар.

Ол-да бүтүрү биске чер бе-рип турар. Билчээл-да бис төрөөн черивисте угузалал-дык, бөдкү бермечилгиле амы-чаларынын дугайын чамкыта утуп, чер ажылдарын агро-техниказын каржыны-биле үрөн турар бис. СССР-ниң Дээди Совединиң элчелгик сессиязы бо кончуг чутгаа ай-тырыгын чуттаажышкы көргөш, Черин камгалаар дугайында Хойлуну хүлээп алганы кон-чуг-ла шын. Ону амьдалыга бүрү боттандыры черин кижилерге бээр чүдүлгө эл-бедир болгаш төрөөн не-черин камгалалыг амычаларын шыңгы чурумчулар болгаш.

Тывада 452 муң га төрөө шөлөөн 2 миллион 935 муң га олар-белчирлер амы үеде ажылдагыны турар.

Туранның амьдырал-хандырылга комбинатының дааранылга салбыры бо чылдың апрель айда тургустунган. Бүдүрүлгө уластогу тургустунган ху-нунден эгелээш чоннуң чазыгларын дүргөн күс-сөдүп, эки шынарлыг продукцияны хойу-биле бүдү-рүп келген. Дааранышчылар социалисттик чарышка бириг черни алгаш, приемник-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: мастерскаяның бригадир Н. Пичу-гина (солгай талалында) бодунуң өөрү-биле.

А. МЕЛЬНИКОВТУН ФОТОЗУ.

ССРЭ-НИҢ КОМПОЗИТОРЛАРЫНЫҢ IV СЪЕЗДИЗИ

Хей наднационал совет музыка културалының төлөөрүгү декабрь 17-де Эвеледер бажының Колонналыг залында эрте катан чыгыла. Атаа композиторларын IV бүтү-эвелед съездин амычыл уругуздугу. Съездин делегата-рын илеткелдерин чуттаажышкы эгелээ.

Эртеги хуралга РСФСР-ниң композиторлар эвилелиниң Москва салбырынын баштаар черинин даргазы В. Мураделла баштай эс алгаш, Б. И. Левинин төртүгүнүн хунунден бээр 100 чыл болурунга амыч-чыл белектерди чуттаалар.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

Совет Россия беш чылдан дөртү чыгыңче эгелеп кире-рин күш-ажылды хере базымы-биле, ажыл-херектерин ок-тотко калбарышкыны-биле меделгел турар. Совет эви-ледешкен республикаларын күчүдүг өг-бүлөзине ден эргел-диглерин баштайгызы — РСФСР бо доосту турар чылда ма-галыг чагай ажыл-херектерин бүдүрүр. Ам РСФСР-ниң үдүтүрү революция мурнуңдагы Россиянын бүтү чыл дүр-гузүңа берип турганын хой продукцияны негелз иштин-де бүдүрүп үндүрүп турар. Улусту улам-на сорук кирип турар денинче илээлдерин амычралды чаартыр күжү-нүң чайынаачак илереди мыа. Ленинил алы-биле, оон тургусканы партиянын удуруттуу-биле күш-ажылды Россия бүтү чуртамы ышкан, СЭКП-ниң XXIII съездин-нин программалыг иштиндерин чедишкенин күтселин турар, денинче кайгамчык хүте — бистин баштыгымыс бол-гаш башчылыгын төртүгүнүн хунунден бээр чус чыгыңа алар бодурун социалисттик чарып улам калбарын турар.

Бүдүрүр үлө-иштерин түнелдерин үндүрүп, ала-тагы оруктарын айтып алдыр-биле РСФСР-ниң Дээди Со-вединиң депутаттары — Россия Федерациязынын 100 ажыг наднационал болгаш уластарынын төлөөрүлери Мо-сквада чыгыла.

Декабрь 18. Эртегиниң 10 шак. Депутаттар Кремльдин Улут орудуңуң туралдар залында боттарынын олуттарын эзелкен, Балкандарда болгаш докталарда — хей санын алачылар — Москваның болгаш Москва областын ажыкты чоннарынын төлөөрүлери, журналистер.

Эштер Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Сулов, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, Н. Ф. Натусев, М. С. Соло-менцев оларың СССР-нин, Россия Федерациязынын Дээди

Советтериниң Президиумнарынын кежигүнерин, РСФСР-ниң чазанын кежигүнерин чыгылаңар чыгыңа-биле утталар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат М. И. Ми-лиончиков сессияны ажиткан.

Олурушканар РСФСР-ниң Дээди Совединиң мөчөөн депу-таты Н. М. Ивановту тураскаалың бут кырыңа туруп ба-таалар.

Оон дараазында сессиянын хун чурумун чалгыс үн-биле базылаңы болза:

1. 1969 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжү-дүрүрүн Бүтүрү планын дугайы.

2. 1969 чылда РСФСР-ниң Бүтүрү бөдүлгөзүн дугайы болгаш 1967 чылда РСФСР-ниң Бүтүрү бөдүлгөзүн күтсө-дөзүн дугайы.

3. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Аныктар херектериниң талалы-биле доктаамал комиссияны тургузар дугайы.

4. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун чарык-тарын бадылаар дугайы.

Чаз сонугука депутаттар А. В. Гоголевтиң болгаш И. Г. Саулутиңиң бүрүн эргелерин хынааның түнелдериниң дугайында илеткелди кылыр-биле Мандат комиссиязынын даргазынын орадакчысы депутат А. И. Начанова сөс берген.

Москва областың Подольский сельский сонгула округу-дан депутат А. В. Гоголевтиң болгаш Киров областың Юрья-ский сонгула округундан депутат И. Г. Саулутиңиң бүрүн эргелерин хүлээп көргөн дугайында Мандат комиссиязынын доктаалы чалгыс үн-биле бадылаар.

Хун чурумунун бириг айтырының талалы-биле илеткел-ди кылыр-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дар-газынын орадакчымы, республиканың Бүрүлгөзүнүн даргазы депутат К. М. Герасимовка сөс берген.

(СЭТА).

ССРЭ биле БУР-нун удуртукчуларынын ужурашканы

Ийн талалын дугурушканын баарга бо чылдын декабрь 17-де СЭКП Топ Комитетинин Болгария Улус Республиканын төлөөрү — БЭП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нун Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БЭП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нун Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын бириг орадакчысы Ж. Живков болгаш БЭП ТК-ның Политбю-ро кежигүнү С. Тодоров олар-биле СЭКП ТК-ның Чингиз секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ниң Дээди Соведини Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный оларың ужуражышкыны болган.

Ужуражышкының чүрөктүн ханымындан найырадыг байдалга өрткөн, Алаа СССР биле БУР-нун аразында экономика харылзааларын улам дө-жүлгөзүн болгаш багылаарынын айтырыгларын чуттаалар.

Ужуражышкынын кижикчилери ийн чуртта коммунист болгаш со-циалисттик тургузушкунуң чоруп турарын бот-боттарынга дыңнатка.

Ужуражышкыга талалар делегей байланын чамык айтырыг-ларын база чуттаалар.

ТЫВА АССР-НИҢ ХӨЙ-НИИТИНИҢ КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛ МИНИСТЕРСТВОЗУН ТЫВА АССР-НИҢ ИШТИКИ ХЕРЕКТЕР МИНИСТЕРСТВОЗУ КЫЛДЫР ЭДЕ АДААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

«Автономут республикаларын хой-ниитиниң корум-чу-рум камгалаал министрстволарын автономут республика-ларын иштики херектер министрствозу кылдыр база ажыкты чоннар депутаттарынын край, область күс-сөдир-лериниң хой-ниитиниң корум-чурум камгалаал эргеле-дерин ажыкты чоннар депутаттарынын край, область күс-сөдир-лериниң иштики херектер эргеледер кылдыр эде адаар дугайында» 1968 чылдын ноябрь 28-те РСФСР-ниң Дээди Соведини Президиумунун Чарлыгыга үндөдүлгө Тыва АССР-ниң Дээди Соведини Президиумунун докта-дыр болза:

Тыва АССР-ниң хой-ниитиниң корум-чурум камгалаал ми-нистерствозу Тыва АССР-ниң иштики херектер министр-ствозу кылдыр эде адаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведини Президиумунун даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведини Президиумунун секретары К. ДИПГА.

Ажык чугааже чалап тур бис

«Революцияны чалбыжы» колхозтун чер ажылдакчы-ларын бир эки эгелээшкы — олар келер чылдың үрө-зинге күлгө август айда ажааттыганын, дөртү-биле чу-галаарга, чажар кемчиргиле чедир өскөн болгаш бүрү бы-жыдынга четкен тарааларын үрөзине уруп ап келген. Ын-дыг үрөзине өвүчүл бол-гаш артык камгалаарга шы-дамчык болуп.

Ол ышкан, багыламчылар үрөзине чедир ажааттыганын, чондор чажар шы-нарча чедир арылган кылы-рыңа шыгым кичээңгел салып турар.

Чайгы үеде бок үнүштер-биле демиселге ужуруду калбак ажылдап келген. Баштайгы үеде ол колхозтун чамдык колхозчулары артыл-ды дөңгөзүн агаарда чап-тырып каалып, хой артык ча-рыгдалар үндүрү деп чутта-ламык, бо ажылдың амыч-тын билбей турган болза, ам ындыг чалгыс-даа колхоз-чу үк артылде чок деп чу-галаал болуп. Бок үнүштерге болгаш хожжилерге уду хон-ры хижиктарын ажыкты улуг.

«Революцияны чалбыжы» колхозтун чер ажылдакчы-ларын чондор чажар шы-нарча чедир арылган кылы-рыңа шыгым кичээңгел салып турар.

Чайгы үеде бок үнүштер-биле демиселге ужуруду калбак ажылдап келген. Баштайгы үеде ол колхозтун чамдык колхозчулары артыл-ды дөңгөзүн агаарда чап-тырып каалып, хой артык ча-рыгдалар үндүрү деп чутта-ламык, бо ажылдың амыч-тын билбей турган болза, ам ындыг чалгыс-даа колхоз-чу үк артылде чок деп чу-галаал болуп. Бок үнүштерге болгаш хожжилерге уду хон-ры хижиктарын ажыкты улуг.

Черин долу бермечилгил, бү-дүрүчүлүг амычлаарында дүрүлгө солчуламы кончуг-ла чутга. Бо херекке парта-га органнары, радио, телеви-денте улуг дузаны чедирп тур-дар. Не-черин маиналгалыг ажылдар дугайында айтырып ам бүтү чилин-биле турту-тувун келген, бо дугайында санал-олааларын, дүрүлгө-ларын солчуларга солун, сет-күлгө, радио, телевиден-тиге калбак амычлаарыне чалап тур бис, эргин чер ажылдакчылар.

В. НАЗЫН-ООЛ, республиканың көдө ажыл-агый дүрүлгө станциялар-нын директорунун эртем ажы-ламың талалы-биле орадак-чымы.

А. ШТОГАРЕНКО республиканың композиторларын мындаа чаз болуп артык V съездинин дугайын, казах композиторларын төлөөрү-чү Е. Рахмадиев республикада бодунуң эштеринин амыч-иштин чылдарда хей чаа чотгалар тур-густунган деп, РСФСР-ниң компо-зиттор эвилелиниң баштаар че-ринин бириг секретары Г. Свиридов демдегелди.

Ам-дунма вьетнам улустун тө-лөөн — ВДР-ниң композиторлар эвилелиниң даргазы Нгуен Суан Кхоатты чыгылаңар дүңгүлгөтүп алып чакып утталар. И. Кхоат совет композиторларга оларың вьетнам эштеринин амыч-иштин чедирген. Вьетнам композиторларга совет

музыкантылар чагай сеткилдиг болгаш улуг дуаалмачыны үрү-чү көргүзүп турар деп, ол демде-дди. Нгуен Суан Кхоат «Вьетнам болгаш совет композиторларын арамда дайыңчы эс-сеткил кат-тыштырылгасы быжыгын тургуз» деп бижээңгөзүлгө тукузугуң совет композиторлар эвилелине чамдыкты берген.

Белорусиянын композиторлар эвилелиниң баштаар черинин дар-газы Г. Ширма, СССР-ниң чурку-лар эвилелиниң баштаар черинин даргазы Е. Белашова, ГДР-ниң композиторларын төлөөрү Вольф-ганг Лессер, моол композиторлар эвилелиниң даргазы Сомбын Гон-

(СЭТА).

КА-ХЕМ районда «Октябрь» 14 чылы колхозтун Мергенде СБФ-инге элден каш чыгарып туурууда кылган иш ишек кайраалар, бызга кайраалар, чек бетелер, чери түзүп тургускан. Прокучиналар устаттар үйдөшкө бугулар даяр, мыла бугулар чүрөк баш узур көргөн.

Колхозтун малчылары калдыг бугуларга баазаан алганын, оларнын күп-ажылынын байдалы кайы хире экенин билп алып дие, мыла болгон чаарылгалары карак-биле көрү херек. А оа чаарылгалар баям бүзүргө-ге-ле таварыш турар. Чикээ, механизаттыгын ишек кайраалар дикж. Бидиг кайраалы саалчылар болгон калдыг чыгарып турган. Эрген саяар-нар. Күөл ам болгонган бугулар. Шыпал-ла бедик ден-недиг кылдыр механизаттыгын. Дорт одуруулардыг кайраалар аутостургалыг, механиктиг саалда, чек үлөп бээр болгон өдөк аштар транспорттар, агаар чыгардыр херексе тургустунган. Бетоннап каан шалада трактор-биле сөөртүр терген кылат, өдөк сивирп алып транспорт-тун лентанын алаар чыгарып тургускан. Эрген саяар-нар келген, ашталышкы системанын хедердинтерге, өдөк дораан-ла тергеде дола бээр, а трактор ону хонуга тегер-биле сөөртүп алган чорутар. Ам ферманын чалыны өдөк оваланын берген чытпас, чечимчилдиги хонуга апарып той турар.

А малчыларнын күп-ажылынын байдалы магалыг-ла экенин. Ажылдап турар кижилерге таарычалыг байдалдары ишек кайраалыг тургускан: он ишти чыгып, арыг агаар кийер херексе иде-гаалдыг ажалдап турар, мыла саалчылар өрзөли, сүт хүлөш алып пунит, саалда аппараттарын чуур болгон кадалаар өрзө, минералдыг берген бетелеттер чер бар. Кыз-аыл-буулуун эки дери шиме, муракчы дуржулга таалам-биле номпарны чымыл салган, саалчыларнын болгон каларчыларнын аразында ча-

чаалдырны малга берип турган. Ам дыка хой артын ажалдыг кайраалыг турары ажал эес апарган. Механизация болгон механизациянын чорудугу ажалдыг турары бугулардыг эес катогорияны чайгаар-ла ээ-жеткен, алыс узгазы-биле алырга, материалдыг бугура-

Күш-ажалдыг саалгыла-чурмуну быжыгаларында, доктаттыгын чурмуну чурга, чок кучуларын, рационалдыг саалдырны, калдарын таарыштыр тургустунган эгел-эон. Механизациянын бедик дендиги ээс ажалчылардыг турар болгон чарыгалдары мыдыг язым кызырар

чион эаугаар ишек бургауите чартып. Калдарын концентратка кал бээр. Оон бодуну саалда апарылыг сүт дам чыгарыш ажалдыкы, саалдыг эгелээр. Баштайгы ишек саалдыг турга, Ирига дараалыг инектин эмкин чур каалар. Оон инектер саалдыг бугун чартык-ийи

Ол системанын алыс уткамы чурга? Ферматта пландап ажыр продукция алганы дээр, муракчы саалчыларга болгон калдарчыларга алдан ажыр алган немелде дендиги база сүтүн өртөзүн 30 хуу-зу чедир немелде төлөвирин берип турар. Чикээ, анал эртен чымын муракчыларын шапал мактаары-биле он муң ажыг рублди үндүргөн. Калдарчылар Павел Сергеев, Илларион Павлович оар калык-ла 680 рублди, эл белин ирүзүгүтү саалчылар: Анастасия Лопсан, Ирина Салчан. Тыганын адаларыг малчыны Екатерина Дулукай болгон тарып боозалыг тех-ниги Зоя Шагу оар 300-300 рублди немелде төлөвире алган. Зоя Карасолова Шагу кызым акжылы дээр Ты-ва АССР-ин Дээди Советини Президиумунун Хүндүлөл би-жылы-биле шапнаткан.

«Социалистик чарыштыг аргазын болгон хевирле-рин бүгү хемчег-биле сайы-раггайдылар, күш-ажылдыг бугуручүдүн бедиктер дээр, камнаганын чурму, бүгү курлавыларын бүрү-биле ажалгаары, күрүне болгон колхоз-кооператив өнүчү-н бижыгалары дээр, күш-

Колхоз уксаажыдылга ажал-ын чорудары, күш-ажылдыг саалгыла-чурмун бедиктер, бар курлавыларын бүрү-биле ажалгаары эрежок тур-гула.

А. ПРОХОРОВ.

Кошкаш дивес чүткүл-биле

Бо холугу биче сеткилдиг, хүндүлөзчө, амык ш-биле Урбун сес чыл школазынын директорун кабинетинге ужурамы берген мен. Бо дээрге ол школада орус болгон тыва див башкыны Менге Дертумович Төмүр-оол-дур. Ол чүгүл школада башкылап турарында аңгыда, салбыра аныктарын кезикчи школа-зынын консультация пункт-зунуң эргелечизи болгон комсомолдуң «Глобус» деп болгумунда пропаганда. Ол анык башкы ол хүлээлгени барын дөрт чыл ажыр күсөө-нип турар. Менге 1964 чылда шериг албанын эрттирген, дээрге ВЛКСМ райкому ону Урбун школазынга башкылап амылдаарын сүмөлзөн.

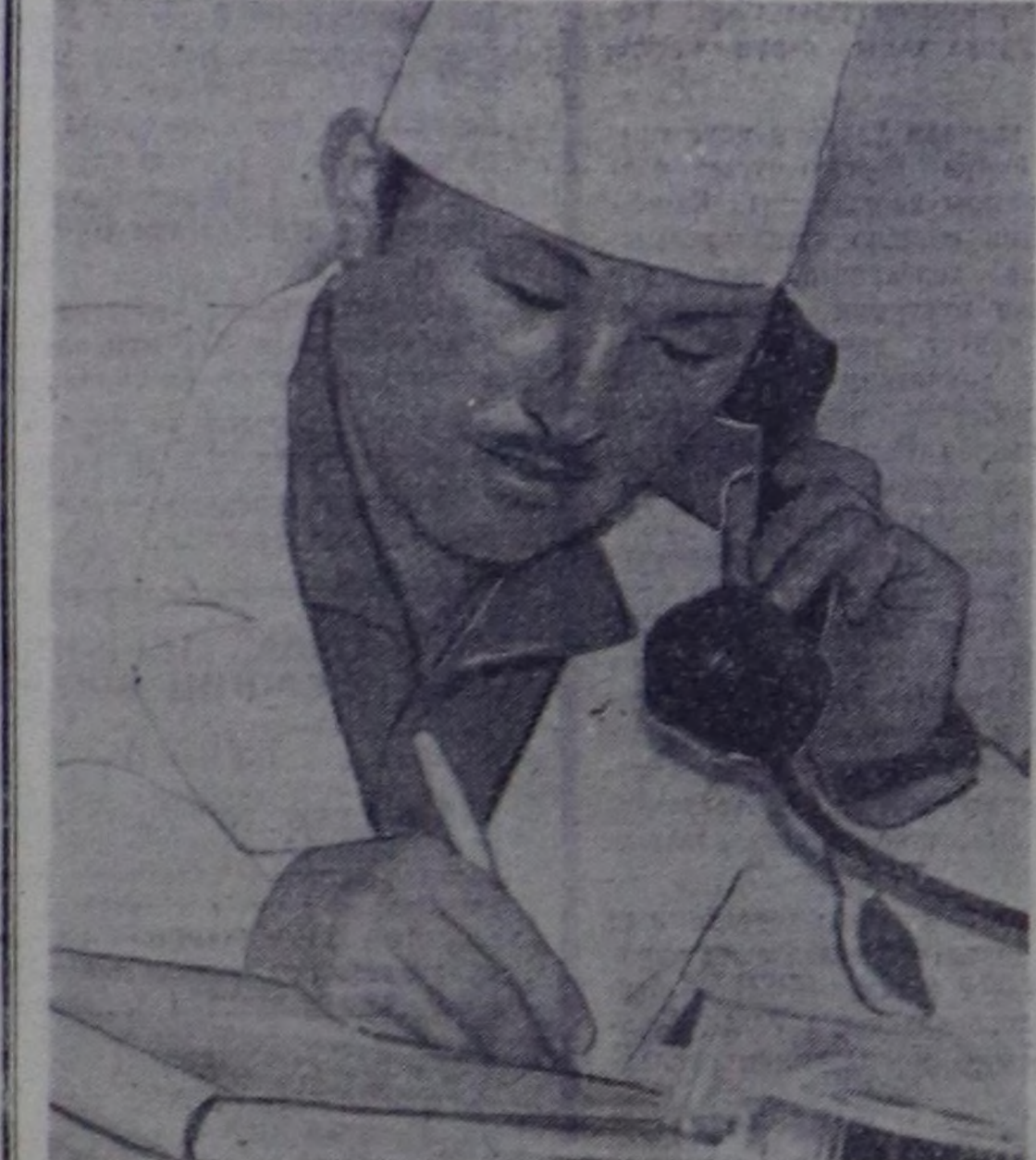
Анык башкыга баштайгы үелерде бергелер тургулаан. Менге Дертумович бодунуң ажалдап илген үезинде, сес чыл школазынга болгон кезикчи школага дыка хой өрө-никчилерин доостурган. Чүгүл 1967-1968 өөредилге чы-лында безин аныктарын кезикчи школазынын 7 класын 18 кижин, 8 класын 12, 9-ту 9 кижин доолуп үнгөн. Оларнын чамалыг кезикчи школаны доосан соонда, ортукм өө-редилге черлеринче өөренип чо-рупканнар, а эскерлер өө-редилгенин уламчылап өөреним-шан сохөөзүнчү ажалдап, чурттап туралар. Чикээ, шко-ланың чамык класстарын номчуг эки доосаш, ам-даа өөренип, ажалдап турар ш-терин алап болур. Маады Уйуку, Тана Наваштай олар муракчы саалчылар, Донган Биче-оол — туугуму, Борис Нонгаз — сакманын, Нико-лай Таныш — үчүтчим-брига-дир.

Ам бо чылын шупту 38 аныктар болгон комсомолчу-лар өөредилгеде хаара тууту-ган. Оларнын хой нурууңу комсомолчулар болуп турар. Менге Дертумович бодунуң пропаганда болгон башкы амылын билдиги удурутуп турар. Кичээлдер эгелээринин мурунда аныч-бүрү темалар-га лекция бөсөдөлгөн дым-накчыларга номчуп берип турар. Ыранта чурттап турар малчы дымнакчыларга онзал-

гаш салбырнын бот-тыынгыр уран чүүл болгумунуң кир-жикчиз, бодунуң нинити бол-гаш полит-билимн хүн-бүрү бе-дидип, Кызылдың башкы ин-ститутунун литература фа-культетинин 4-ку курсунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Пропаганда республи-ка солуннарында аңгыда, теп солуннары болгон журнал-дары чагыдып алган номчуп турар.

Аныктарга билигин берик-чиз, идеолоттук фронтунуң дайынчысы Менге Төмүр-оолга бистин сохөөзүн амыл-иш-чилери чоргаарланып турар-лар.

У. КАРА-ООЛ.

Медицинаны дүрген дуза чедиринин болгон санитар-ларын ажалдыг ужуражыр саалчыларын коллектив-инде бээр 100 чыл болур

ДҮРГЕН ДУЗА

тускай болгон дээр эртем-ниг медицина база бир, ийн класстын мергендилг чыла-чымы, укуктуг калдары-биле хандырткан. Киж хире-терген аарын ийиксе, аам кемелер керген таарыгалар-да олар оон амыл-тыны эгел-дер, күш-ажылы амылар-дын катан тургузар хүлээлге-рин дун-хүн диней адал-зым-биле күсөөдип турар.

Бистин чылазым ажалдыг чоннарга совет медицинанын ачыл-дуузын чедирин улам экижидер кемелерин улаа-дараа ап, хой түнүгү ажал-хоронгын үндүрүп турар. Республикада чүгүл агаар оруу-биле аргажар чамдык черлер бар болгай. Бидиг чедире медицинанын дүрген дузазын чедир апарган та-варыгалда «Ан-2» самолёт-биле шакта 90 рублди, вертолёт-биле шакта 110 рублди чар-гылар, а чер аразыны ырак-чогуң, боар-кээрин ба-аа укуктугчуларын, экичлер-нин, техниктиг ажалдыгчы-ларын ажал төлөвирин кат-тай түнүк оор, дыка хой чарыгал үнери наден.

Коллективте чоннуң кыдык-шылын камгалар херексе бергенин. Хой чылардаа ажалдап келген мергендилг кадрлар эвээр эес. Фельдшер

Виктор Алексеевич Бушин он бир чыл мурунда Кызыл-дыг медицинаны училищени дооскан, бо коллективте күш-ажылы баямын эгелээр. Бир чыл ажалдаан, шериг албанын эрттирп чоруккан. Оа бодунуң чедир алган мер-гендилг ажал-биле шериг фельдшер болуп ажал-лаан. Шериг кезонин коман-дыла черинден тыгаскын мактал бижиктерин чыпал келген. База катан коллек-тивте ажалдап кирипкен. Хоорай иштинден эгелээр, ырак-уак районнарга чедир чалалгаларга баарында ол кажал-даа ойталаас, калдыг-даа үде аарыг кижиге дуза чедиринге кезээде белен.

Дүрген дуза чедиринин станциязынга 20 амыл чылда санитаркалар ажалдап кел-ген Марфуза Гарифуллина кол-лективте хүндүлүг кижилер-ни бирээр. Оон ажал хү-лээлгези бодуну, ыччалыг ажалында дыка мергенжон. Ол чалалга баар экичлерге эе херекселерин бөлөткөр. Шпринтерин, иштерин база кезикчинге ажалгаар алы-бүрү херекселерин хайылды-рар, денифилдээр, үр-гүчү белен байдалга тургузар хүлээлгелг. Санитарка М. Га-рифуллина районнарге чыла-

В. ТАМЧАЙ.

ЧУРУКТА: В. А. Бушин ча-лазым хүлээп ап олар. В. РАЧКОВСКИЙНИН фотозу.

Семинар

Республиканың Саң министрствозунга район-нарнын болгон республи-ка набыссылалыг саң болаш күрүне страхова-ниезиниң ажалдыкчыла-рынын иш хүнүгү се-минар чоктаа чаа болуп эркен.

Үндүруг үчүдүн тодар-гай тургузарынын, со-циалист өнүчүп камга-лаар талазы-биле эконо-миктиг идиг берикчи-нин фондларын санаа-рынын чурмуңуң болаш өске-даа айткычыларын дугайым аңаа чугаала-жып көргөн.

Н. ПАНКРАТОВ.

ШЫНЫН

пер чыгып келген, бугун чыл иштине човүлөдиг кы-лын чуртукан ажалдыг ду-галыг боттарынын өткөт-сү-гүдүлгү хуралында туксон болгон моон соңгаа туксон чүвү кылза экил деп саал-ооналы тургалыккан. Ол хуралга салбыра ажал-дап турар муракчы херо-женнерин дугайында арга-дуржулагы солчуп, мурак-чыларын элдерин, мактап, шаңнаан.

Шеткид хероженнер чо-вүлөдигин дарады Алексан-др Ондар ажал хероженни-ни түнелди-биле бадаткан тур-ган, кылым берген. Салбыра 349 хероженнер бар, 9 кижин составтыг човүлө ажалдан-ды турар. Сохөө бугурулгезинде муракчы, кызымачый ажал-дап турар хероженнерин илеткеч чоргаарал-биле адаан.

Хероженнер човүлөди 1967 чылда 16 хуралдарын, 1968

ОЛАРНЫҢ УЛУУ

чылда 13 хуралдарын кылган. Ол хуралдарга көдө ажал алай, уруглар кижиндигези, култургу ажалдыг чурт-талга, хой-пнити ажалында хероженнерин киржилгези, сүрү чагайжылдыгыз, погаа тарын өстүрери, хой эл. дүң, сүтүг калчар турган чедир алары дээр өске-даа айткы-ларын чугаалашкылаан. Хероженнер човүлөдигин ажал хероюн план эаугаар кы-лып келген. Салбыра 71 хероженнер мал ажалында, 23 хероженнер фермада саанчы-лап ажалдап турар. Салбыр-ла хероженнер боттарынын күжү-биле 1967 чылда 3 то-на сүгөн келер турган. 9.500 чылдыг ажыр күсөөткен. 1968 чылда шөф-биле 16 то-на мал чечик көс суланы кезип сарааттап берген. Клубка 2 катан, Алдан-Маадыр 8 чыл

аа ажалдап турар. Дүктөн аргалан хон. онуң бүгү э-херекселерин кылган, сал-быра 4 улаа делегезини ор-ганнастанган, республика то-лугне бир улаа, районга база бир улаа делегезерге ки-ришкен, Республика делегез-ини бирин черин алган. СЭНП Тыва обкомунуң херо-женнер ортузунга ажал чору-дар сектордун 30 рубль түн-гү ортентик шапналды ап, хүндүлөл бижики-биле шапнат-кан.

Алдан-Маадырнын херо-женнер човүлөдиг чүгө со-хөө, район иштине эес, ха-рын республикада эки ажал-дыг човүлө болуп турар. Эки, култургу болаш дээр то-нукса кирипкен. Хойку О. Серенжа, саалчы О. Э-чин, суурда О. Кызыл кызыл туктар-биле шапнаткан. Маа-

дыр-не деп бедик аттын эл-лектин Монгуш. Ооржак Бичи-Уруг, Ооржак Кызыл, Монгуш, Кызыл-Ка-ра суулар тургаларын ки-жижидип оларнын школада уруглары чүгө 4-5 кемел-терге эки өөренип турар деп илеткечтиг уруг хүндүлөк-би-ле алап чугаалаан. Малчы хероженнер М. Ходур, О. Ху-на, О. Эчин, О. Халбай бо чылын 3-6 чедир оолуп, жур-налдарын чагыдып алган бол-гон солун-сетүүдү номчуп, боттарынын билин бедиктип турар. Хойку хероженнер О. Хуна, М. Ходур, О. Лама-Сурун, Сенденжа 100 хойга оонаштыр 120 чурд хураган нарын менди дооруктуру, то-дору сохөөзунга камгалан берген. Лекиня, бөсөдөй ажал-дыг човүлөдиг дегелг бай-далыг дугайында недела саалда бөсөдөлүгү үргүлч кы-лып турар. Хероженнерин иштетканы-биле Алдан-Маадыр 8 чыл школазында

С. СУНДУКАП.

Чөөн-Хемчик район.

РЕСПУБЛИКАВЫС ЧУРУУНЧЕ КӨРҮНЕРЕМ

Белорус ССР-нің болгаш Белоруссияның Компартиясының 50 чыл оюнга уткуштур

„Республика дүмбей аякка
Ишти-дир оң дивенер-даа!
Заводтар оңу мида
Чайнап чыраан — көрүнө-
даа.
Республика иркым-шмо-
шым
Тула-дыр оң дивенер-даа!
Турбиналар үнү мида
Игилдөөлөт — динванар-
даа.
Шүтүктү Кастусь Кареев-
конун ол озуруткан Белорус-
сиянын амгы хүнүнүн байда-
лы толарга көргөскөн. Бас-
тын республиканын чыгуу-
чуна көрүндө! Чүс-чүс
чыларда дүмбей экимерлер!

болгаш чылаан өтпөс шыртай
арыт, тулаалык чоран тер-
ле болтай. Тулаалык чоран оон
девиссизирини үштүн бири
незия — Бельгия биле Гол-
ландиянын девиссизирин катал
алганы хаме шөлдүт туртай.
Тулаалык чоран оон деиссизирин
бай-
ланткын чон билер, ыччан-
гаш оларым кургалып алы-
сап чоран. Революция мур-
нунда түрөнгө көдө чериян
идык үлө бүдүрө алыр шаа
бар эвес.
Совет эрге-чагырга чыла-
рынын дүргүзүндө Белорус-
сиянын таптыгымас кылдыр
чаартылган. Трактор-биле

болгаш чер казар машина-
лар-биле чөпсөткөнгө кижини
күчүдүт тура-соруу чы-
ныктыгын тулаалык чоран
дүштүтүт шөлдөр, чөпсөткөнгө
шылалар, оларар болдуруу
турар. Көдө аяк-агынын
ажылга черлери кылдыр кур-
гатынган тулаа шөлдөрү бир
миллион чүс мун гектар бозу
берген. Чыдыр өттүр экска-
ваторлар ачылган, бута ка-
зар машиналар сүтат чөп-
сөткөнгө, хараган, төш сөгөр
машиналар ачылган черлери
аштап арылган турар. А беш
чылдыр сөөлүрүдүр көдө
ажыл-агынын ачылган шө-
лдөринин калбары оларым
амгы хөмчөткөн база үштүн
бири кезин болур. Чыгыш
саамайың атуурлар азыра, оон
пемей бөр байлаа миллион
тошка хире тараа, пөт ма-
жык аяк-агы тошка картоф-
ка, мал азыраа эмге-халаж-
кем болур.

Кургатынган тулааларын
чонун адым-шол джип тур-
ларында укур-ла бар. Лю-
банск районун беш мун гек-
тар торф шөлдөрүн ачылган-
га кыргыч алган «Кызыл са-
ла» колхозу чыл дүргүзүндө
ийи миллион аяк-агы рубльин
орулгаан ап турар. Ындыг
чигежтер кайы хей.
Республиканын чер чуруун-
да тулаалар көргөскөн ак-жө-
көчүр улам азыраа турар.
Оон черинде шуушкан бута-
лар куржаагыланы берген.
Чыа «адаштыр» тыптып ту-
рар. Полескын тулаалар кур-
гатыр төлөмөндө улуз кы-
лымал эремер турар. Дөрт
миллиард кубометр сүтат
турар балык аяк-агынын
рын, хөмчөткөн турар
көрдүнгөн.

Белорусиянын чер ишти
баа байлаан. Хөмүр-лаш,
слани, демир-лаш болгаш
оо-лаа аяк-агы кызыл бай-
лаан көргөскөн демократия
географ чер чуруунга пемей
кирген. Белорусия чыга-
жынын дал ортуунда, Речина
хоорайнын чөгу черини ая-
пичинин нефть казар суур-
галар каастан турар аларган
болгаш ам оон тып турар
«кара адыл» үш миллион
тошка чөдө берген. Оон согу
талаке биче-де мракта шахта
суургалары бедий берген, бе-
лорус шахтерлар хоорайы —
Солигорск тургустунган. Оон
комбинаттары чуртта бүдүрү-
турар бүтү калып чөмөчү-
дигелерини үштүн биринден
ажыг кезин берип турар.

Республиканын кара чыгыс
аияк хоорайы база ол эвес.
Тургустунга-ла сес — он-он
чыл болтулаан. Новополоцк,
Светогорск, Жодино, Бело-
зерже, Могилев, Брест, Баранови-
че, Гроднода ам тергип
ажылдап турар. Могилевте
республиканын үшкү авто-
мобиль заводу ачылганда кир-
ген, улазынын саятсөтөт бү-
дүрүр, он улуз комбинаттар-
нын бирозин тууду турар.
Белорусиянын дайынчы бол-
гаш күш-аиякты шылгалар-
дары дөрт Ленин ордени-биле
наыскаан найыскалы —
Минск улам хөгжүп калып
сайырап турар.

Аяк улузунун базымнары
чылдык черин аяк кылдыр
чыгыр тыртып тургантун!
Ийи дакыр орденин Бело-
русия беш совет трактор,
мотоциклдин-бе бирозин, де-
мир чопар сес станокун-на
бирозин, автоматтык 11
шууттуруга шуугуу-на
бирозин, он дөрт радиопри-

ем. Партизан каттыжым-
шынын командири чоран
мен, ыччангаш дайын үзөндө
дайынчы тулушкунууларын
чер чуруун сактыр-дыр мен.
Уластуң өжөн негечилери
1943 чылды «сөөлүрлер» рес-
публиканын деиссизирин
барык үштүн ийи кезин хара-
яа контролдоп турган.
Дайын үтөр-бодолорунун
дааштары соксаал турда-
ла, хоорай, суурларынын
катап тургузуп эгелер берген
бис. Машиналар, тууду мате-
риалдар, продуктулар, үре-
яинер сөөткөн эшелоннар
мандаа чуртун бүтү будуна-
рында кээ турду. Белорус-
сия Совет Эшлелинин уласту-
рунын акы-дуна дузалачты-
аадын ачында улуз аяк-
агынын шалпыкына-биле ка-
тап тургузуп ап, көстүр көр-
бөз темпелерди хөгжүдү-
шылган.

Бастын төрөш республика-
ны совет уластурун чыгыс
ай өт-бүдөндө чөкөтөлөш
турар.
В. Е. ЛОБАНОВ,
Белорус ССР-нин
Министрлер Чөвүлелинин
Даргазынын бирги
ордакчысы, Совет
Эшлелинин Маалымар.
(СЭТА).

Кыштагалаашкындан

ЗООВЕТЕРИНАРЛЫГ ХЕМЧЕГЛЕРНИ ШЫҢГЫ САГЫП ТУРГАШ...

Малчынар, ылаңгы хойжулар, шуут чугаалаарга, ма-
дылар ачылган тураларына өөр. Чайын изинде-лаа,
кыштын согуунда-лаа кызымал-биле аяк эртер ужурулут бер-
гелер оларга таваржы бээр. Иччаарга Барыш-Хемчик район-
нун «Дөң-Терезин» совхозунун хойжуларына бо кыш чик
эвес болур деп турар. Чүгө? Бирээде, мал чөмөри эртен
чыдан азын белеткөткөнгө, ийде, хар ам безин улгалып
келген. Оон ылай, олар-белчир хирезинде болган.

Иччангаш боданыр чүдүлөр-ле хей. Чөгүм-на ол дугайы-
да чугаалаашып алыр дөш, совхозтун бирги хойжу брига-
дазын хойжулары районда аларыг хойжу О. Ангыр-оолдун
турар калыгына чоктаа чаа чыгып келгенер. Малчына-
рын кызымал киж кайгаар, оларым улуз хулгал-биле
көөр. Чамчыктары атырарыг, өскөлери шуут дорттаар дөш,
даларын калдырарын, чүм харым тоо бодавайн төмө ба-
зып чөткөлдөп кээп турду. А совхоз төвүндө зооветеринар-
чылар-даа чөткөлдөп берген. Баштай зооветеринарлик болган
союзда, хурал болду. Чугаалаашып айтырыг—беш чылдык
дөртү чылын социалист хулгалыгына алыр.

Хуралын улузукчуу чугаалай берди:
— Бистин бо калык бирги болгаш ийги хойжу бри-
гада бар болтай. Ийги бригадала бөгүн база-ла мындыг хем-
чеглер болуп турар чүе. Бо бригадала ийгилик-биле 5 мун
ажыг хой бар, оон иштинде төрүтүр—3 мун 700 ажыг баш,
А ийги бригадала ийги 3 мун 800 баш ажыг хойдан тө-
рүтүр—2 мун ажыг.

— Тодаргай хулгалыг кантыгы?
— Бригадаларын калык-лаа төрүтүр чүс хойга онааш-
тыр 95 хураганны алырын планан турар чүе-дир.
А дук талазы-биле бригадаларын дутаарларынын аяк-
биле хойдан-на 1,7 болгаш 1,8 кг.

Оон-моон саналдар үндүрүп келди. Хойжулар боттарынын
аразында чарыкка кыйгырып тур.
— Аларын малчынымыс О. Ангыр-оол беш чылдык
дөртү чылында чүс хойдан-на 105 хураганны камгалап алы-
рын хулгалын турар-дыр, а К. Калжа-оол — чүсүтү—деп,
хуралын улузукчуу дынаткан. Дүктү хойдан-на 1,9 кг
алыр дөмөнер.

Ийги бригадала мынгаар база бар: чүс хойдан-на О. Чи-
м-Доржу 105, а О. Калжа-оол—чүс хураганны алырын
шынтырар.

Социалист чарыкка алынган хулгалыгынын кууседир
төлдө, ам кыштагалаашкыны удегерини организастан эр-
тирери—хүнүн кол атырыны бо-дур дөзүн санал берген
киж бурду чугаалап турду.

— Байдал берге, хар улуз, бүгү күштү, аргаларын хе-
регээр алаар бис—деп, хойжу С. Чимит-оол чугаалады.
— Малчын бурдуун оларарын кызымалын чүрүчүлүр.
Чикээ, хойлар төрүп эгелер бээр, оларым оларарын дөш
кур черивиске кадарымыныс аман-на эгелеп мал ка-
дары эгелер берилээр таварылгалар бар-дыр. Ону болдуру-
с. Бо чөккү хүнерде малды бөдүп казарар херек, шуутуру-
болбас, кастырын оштарар. Ындыг негелдер-биле база зоо-
ветеринарлыг чүрүмарины шынгын сагып тургаш, чүгө бо
аргалар-биле хойларын менди кыш ажырып болур. Эске
өзөргө солдуртүр көжөр арга чок, байдал ыччан барган.

Оларын планан алыр, мал чөмөрин чөп чыгыраар, алаа
бичи-даа чидирг болдурус. Чикээ, суданы деиссизире уруп
бээр. Сигенин малга бастырыс, өдөк-биле булгааштырыс, ону
малга каазаар кал бөзирини чүрүмүн шынгын сагыр. Ка-
жаа иштин өйүнө кылдыр тургузар, алаа өз-чык болдуру-
байн, үрүгүчү аштар. Хойларын калырын үндүрүрүнүн үе-
зин кий көр—артеги чыдар сүт дөш черелит чүдүлөрин
болур. Сүт-биле хандырылган онза болар. Бо бүгүн са-
нал бергенер тодаргай чугаалап турган.

Улаас эч харымсалыгыт үе эгелер, ол болза мал ола-
дашкынын болур деп, хойжулар демгелен турду. Малга
зооветеринарлык негелдерини бурд сагыр. Төрүтүр чөткө
хойларын улуз, чок черлерге калар. Аргалы-ла болза,
хойларын калгаа төрүтү кылдыр таварыштырар. Хураганны
хулал алыр, оларын баштай эмерер, незыгте өрөдир,
оларын нези-биле калып хонукта тургузары, калган аяк-
лай үзөдү дөш черелит айтырларын мал эминини кир-
жилгези-биле хойжулар тодаргай чугаалаашып ап турдулар.

— Чаа төрөш хойун эмин аштап, баштайгы сүдүн сүт ту-
пайн, ол дорал-на хураганын эмере бээр азы эмин эрттир
америтер, сокка алыштар, оон улазында хураган-
нарын ишти азыр таварылгалар эртен чы-
ларда тургулаан—деп, мал эмин эш Сат тодаргай ча-
галаап турду. —Азы хураганнары незыгте салып эмере-
де, калжанын ажиткан, даштын чагаай калжаа ону кылыр,
оон улазында хураганнар сок агайы чыгып болгон дөшү,
ортан өткөн азыр чүдүлөр болур, ортан чылаар
ужурулут. Мынчангаш мал эминини айткан хемчеглерин
шынгын сагыр.

Бо бүгүн чугаалашкан союзда, малчынарын амдырал
хандырылгалыга колбашкан чүдүлөрин база чугаалаашып
бөргөн. Кыштагалаашкы эгеленде автолака бригадала ча-
гыс улаа чоран, ол хирезинде шуут малчынарга чөткөн,
ол дугайында райко чүгү көрүп турарыг.

— Садыларга шаажан аяк шуут келбестөн, бичи уру-
ларга хептер чок, бичи индиктер, далазга тырттар таап-
каа үстү бөр чүе-дир — деп, хойжулар негелдесин салып
турдулар. Солуннар, журналлар чамыкка он-он хонукта
көбөйбү баар, аяк-агы уруларын болуу-биле хаара тууар
дөш хемчеглер чөткө адынын турар, малчынарын мели-
нина хандырылгалынын талазы-биле байдалы ам-лаа экин-
дер херек — деп, чүе чугаалаан малчын бүрүз оналган
демгелен турганлар.

Хуралын түнеленде СЭКП райкомунун ийги секретары
эш Ак-гыс дегелер байдалынын дугайында допчул чуга-
лап бөргө, хойжулар ону улуз-биле сонургаан. Иччангаш
мандаа холбаштыр агитаторларын, политинформаторларын
ажылыгче удуз кичээгенин салырын ол хурала болуп тур-
ган саналар херечилеп турар. Бо чүдүлөрин СЭКП райко-
мун пропаганда болгаш агитация кичизини эргелечили
эш Чалыкка бөдү алаа тодаргай ызылаан, ыччангаш
анда улузун хемчеглерин алдырып чугаалаа.

В. П. Ленинни төрүтүнгө хүнүнүн бээр 100 чыл оюнга
уткуштур алынган социалист хулгалыгынын кууседир,
мал бажы өстүрөрини планын чүгө долуур эвес, хазы-
ажы кууседир дугайында бүгү күнтерин үндүрүп ачыл-
аан хойжулар дүгүрүп алылар.

С. САМБА-ЛЮДУП,
«Шынын» тускай көрр.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Карлова-Лабада Дворда пөс-
таваг бүдүрүлгөсүндө хөй оолдар, кыстар бүдү-
рүлгө практикасын эртырп турар. Дүржүлгөсү
ажылындар боттарынын билиш аныктарга
куздалып-биле дамчыдып турар.
ЧУРКУТА: Куш-ажылыгын мирнакчысы Богислав
Иосифко пөсту каастаарынын чаа арга-методтары-
нык дугайын чугаалап тур.
ЧТК—СЭТА-нын фотоз.

КОМПАРТИЯНЫН КАНДИДАТТАРЫНЫН ЧЕДИИШКИНИ

ЛЮКСЕМБУРГ. (СЭТА).
Декабрь 15-те парламентте
болган согулудаа Люксем-
бургтун Коммунист партия-
сы улуз чедийинини чедип
алган. ЛКП-нин кандидата-
ры дөш эртен согулалар-
нындык дика хой согулук-
лар болулаан. Ам Коммуни-
ст партия парламентте беш-
тин орунуга ады депутаттар-
лыг болуп болгаш хей пар-
ламент фракциянын тургузар
арганы алган.

Християн-социал улузчу
партия бир олутту шыкканга
болгаш ам парламентте 21
депутаттарлыг болган.

Антикоммунизмин тугулуш
ада-биле согулудаа кир-
шкен люксембург социалист
ажылчан партия үш олутту
шыкканга болгаш 18 депутат
мандаларын алган. Демократ-
тык партия парламентте 11
олутту болган. — Люксембург
парламентинде ийгилик-биле
56 депутат олуттар бар.

Иштики Моолдун административ-
тик төвү—Хух-Хотодун хуудустар
Пеквиде көстүп келгелен. Кыдат-
тык ол национал улуз районунда
дүшкүрүдү байдалын дугайын ол
хуудустарда чугаалаан. Хуудустар-
нын «Маштавын талаалыкы-
лар» дээр авторлары «адаштыр» ду-
заны коргузын-биле шериаттарын
немей чорударын дилээ. Олар үч
районун улузукчуу чоран —
ККП ТК-нын Политбюро кеңешчиги
Улашину «Лю Шао-пинни чыгыт
агитация» дээрлер. Даштыкы аген-
тилерини дынатканы-биле
алырга, Улашину тулуз хоран
болгаш кара бажында олурган.

Маоучуларын чер-черде тургузуп
турары «революцияны» удура-
лыктын өске-даа жокуларда база
үргүдүлүшпаш. Маоучу удура-
лыкчыларын халлаашкыларын
айтырыга тускай терминин бешин
кылдат парзалаа болан алган. Ам
окары «регрессивт үгүлгөштин»
киржикчелери джирээр. Чыжаа
можуну хоорайларында болгаш ко-
дө суурларда «бо чылдын чамы-
да эгелен регрессивт агыма удуз
демгес ам-даа үргүдүлүшпаш
деп, «Жанмын жибөү чоран ко-
ста чаа бажы». «Лю Шао-пинни
агитация» дөш бүтү кичилерин
хостарын болгаш агартырын мао-

БРАЗИЛИЯДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Рио-де-Жанейродан адындагыларын
бугулар алырга, Бразилияда тулуз хорулалыгын үргүдүл-
үшпаш. Бети-де дээр, 200 хире кижини, оон иштинде көс-
кү политиктиг аяк-агыларын болгаш журналистерин ту-
луз хорулал деп, Ассошиейтед Пресс агентлик дамчыт-
кан. Тулуз хорулалыгына адында президент-
тилер чоран Жулино Кубичек, Жагиро Карос, Гуанабара
штаттын губернатору чоран Карлос Ласерда, Парана штат-
тын губернатору Пауло Пиленте, Рио-де-Жанейро штаттын
губернатору Жермеас Фонтес, Мато-Грос штаттын губер-
натору Педро Педросин, көсү адвокат Собрал Пинто, маршал
Корейра де Фарис болгаш өске-даа хей кижилерин аттары бар.

Бүгү солуннарда, радио болгаш телевидение станцияла-
рында, а ол ышкан даштыкы информас агентилерини
салырында чазыткы кижилерин олурткан. Моон-
биле холбаштыр «Коррейра да мана» дээр удузланыгыт көс-
кү солун иштики политиктиг темаларга адындагылар чок
парламентин үнгөн. Рио-де-Жанейронун эң улуз «Жорнал да
Бразил» солун үнмөн.

Рио-де-Жанейро, Сан-Пауло, Бразилия хоорайларын шери-
г объектилерин, бүгү штаттарын найыскаларын танкы-
лар болгаш бронешиналар мунуку хөзөр танынган турар.

Бразилиянын президентини маршал Коста э Силва онза бай-
дал дугайында хойлууга үндөшпөт, чуртту башкарат арганы
ада берип турар чаа декретти чарлаар дээн.

КЫДАТТА БОЛУШКУННАР

чүларын удузланыкчылары негезин
дээрини ол чүдүлө айткан.

Дөдөгелит 135-ки ужуражым-
шынын 1969 чылдын февраль 20-де
Барнавага эминтерин деиссизире
чоруду дугайында Пеквинин Ва-
шингтонга чокта чаа чоруткан са-
налы мурунунда бүгү ужура-
жымчыларын катал алырга, олар-
нындык арым хой тайылбырларын
Каттышкан Штаттарга болдурулар.
Америка парзалагын айтканым-
биле алырга, Кыдаттын херектерин
ылгаш талазы-биле тускай эртемни-
лер-даа база АКШ-тын башкарыкчы
бөдүрүлгө-даа Пеквинин бо сана-
лын иледе чутула санал кылдыр
үнгөлөп көргөн. Ындыг үнгөлөшкөн
башкарыкчы-биле хой чылактарын
ны айткан. Чикээ, «Вашингтон
пөст» солунунун бижээни «Совет
Эшлели-биле бөдүрүн харылаа-
рын чыгаалдырышкан, кылдат
АКШ-биле дүшкүрүдү чоруткун көс-
калдын чедип ап турар».

Солуннар кылдат саналдын алаа
эвес шыларын баж айткан. Пекви
улузукчулар табын догунаа-
лыктын принциптеринге дүгүрүдү-

ДАШТЫКЫДА

Намибия талазы-биле резолюция

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-
нун Кол Ассамблеясынын де-
кабрь 16-да болган пленарлыг
хуралга тозан алды чурттар-
нын төлөзери «бот шиптир-
леттинеринге болгаш хамаа-
рышпас чорукка Намибиянын
улузунун чарыкыма эге-
зисин» баштыкан турар
резолюция дөш бады-
лаан.

Чартык миллион аяк кижини
чуртталыг бө чурт 1884
чылдан 1915 чылга чедир Гер-
маниянын колониязы турган.
Делегетини бирги дайын
дөдөгелит соонда Нациялар ли-
газынын шиптирини бугулар
Намибияны Муруну Африка-
нын эргелеп башкарадыг
шилчидип берген. 1966 чыл-
да-ла Кол Ассамблея ол деис-
сизирин эргелеп башкарадыг
Муруну-Африка Республи-
канын чазанын эргезин иза-
зыр, ук деиссизирин КНО-
нун хайгааралыг шилчидип
бээр деп дөктаган. Империа-
листик курунелерин эмзөр-
жилгезин аяк-агылашкан, Му-
руну-Африка Республиканын
чазы ол шиптирини куусет-
пэн болгаш алаа расисчи ка-
дыг-дошун өлүрүкчү чорук-
тун бугу-чурумун тургунаш,
чуртту эмелзирин үргүлчүлөп

турар.
Намибияга хамаарышпас чо-
рукту тысыр дугайында ду-
рум бугулар негелден соци-
алист курунелерин төлөзери
идеялиг дөткөн.
Бадылаарын мурунда
санал берген Совет Эшлели-
нин төлөзекчи В. Л. Исра-
элянын ылаңгы демгелзэ-
ни болза, «Намибияга хама-
рыштыр Муруну-Африка Рес-
публиканын политиказы бол-
гаш хөдөйишкенин, КНО-
нун шиптирин оон ажы-
биле тооп көрбөс чорук ба-
рын талазы кол курунелер-
нин талазын Муруну-Афри-
ка Республиканын расисчи
бугу-чурумунга бугу талаалыг
дузалачынын болгаш детки-
чени шуут уржук болур».

Намибияга хамаарышпас чо-
рукту тысыр дөш совет тө-
лөзери туржуп турар дээрин
дегелзэш. В. Л. Исраэлянын
база катап демгелзэни: Му-
руну-Африка Республиканын
чазанын эмелеччи политика-
зын чорударына эмзөрип
турар курунелерин аттарын
резолюцияга тодаргай айтп.
шынгыс буруу шаар болза,
ол резолюция элзэн ажытыг
болуп ийи.

Совет төлөзекчинин медег-
лэни-биле алырга, Намибия
дугайында айттыг ол чурт-
тун үндөш чонунун эрге-
ажыктарына дүшүрү шип-
пирлеттинизин дөш мораль,
политика болгаш материал
бугу харысалганы Муруну-
Африка Республиканын расис-
чи эрге-чагыралары-биле иза-
ды Американын Каттышкан
Штаттары, Англия, Барын
Германия, Португалия болгаш
империалист өске-даа күрү-

нелер хүлээр ужурулут. Чөгүм-
на харын ол курунелерин бугу-
руу-биле Каттышкан Нация-
лар Организациянын Нами-
бия талазы-биле чөвүлелин
ажыл-чорудулазынга моонда
херек кырында тургустунган
деп, совет төлз чугаалаан.

Муруну-Африка Республи-
канын чазан буруу шаап тур-
ар резолюцияга чүгө Му-
руну-Африка Республиканын
болгаш Португалиянын төлө-
зери уузу бадылаан.

АНШ-тын, Англиянын, На-
даанын, Италиянын болгаш
Австралиянын төлөзери ба-
дылаарында дадалаган.
Кол Ассамблеянын төлөзери
ол дадалаашкынын Прито-
риянын расисчи бугу-чурумун
херек кырында дөткөн, На-
мибиянын дүрүм чок эмелзэ-
рин үргүлчүлөп дөш өрп-
дажыкын кылдыр көргөн.

ФКП-нин кандидаты тиелен

ПАРИЖ. СЭТА-нын корреспондентини
Р. Сербениковтун дамчытканы болза:
Франциянын Коммунист партиясынын
кандидаты Ги Дюкло дөш Сен де-
таментинин 11-ги согулда округунда
Национал хуралга согулалын ийги тү-
пөл элзөндө бугурулут тилгелени
чедип алган. Ги Дюкло дөш 22.939 со-
гугучулар азы согулчуларын 56.78 ху-
зу бадылаан. Иччаарга республиканы кам-
галаар башкарыкчы эшлел партиянын деп-

шиткени Р. Барберога аштырышкынын
таварыштырган.
СИФО социалист партия. Каттышкан
социалист партия, а ол ышкан респу-
блика албан черлеринин конвенция Ги Дю-
клоны дөткөн.
Бо чылдык ийинде ол округта база-ла
Ги Дюклоны парламентке согуру со-
гулда түнелдерин конституция чөвүлени
«күш чок» деп санаан турган. Оон ужу-
рунда бадылаашкынын ийи улаа чорутка-
ны ол.

Чаңгыс эпче кыйгырыг

БЕРЛИН. (СЭТА). Герма-
ниянын Коммунист партия-
зынын Топ Комитетинин Бир-
ги секретары Макс Рейман мо-
нополияларын эрге-чагыра-
зынга ууру аякчынын аяк-
нын болгаш профиндлерини
нун күжүн тургузар деп кый-
гырган.

АДН агентиледик дамчы-
каны-биле алырга, Эссеге со-
циал-демократтар болгаш ком-
мунистер киришкен чугаала-

жылга чоруп турда «улуз ко-
алицияны» политиказынын,
профиндлеринге болгаш бу-
дургаларыг аякчынын аяк-
нын рол

„УЛУГ-ХЕМНИЦ“ ЭЭЛЧЕГЛИГ ДУГААРЫ

Критика болгаш библиография

„Улуг-Хем“ альманахтын ээлегичи 26 дугаары сонугарга чыккан. Бу дугаарда база-ла азыркы тематикалык, аңгы-аңгы жанрларда чыгармалары киргизилген. Бу альманахты алып, сугурап олурарымызга, анда анык болгаш чаа үннерин хөйү—азас чыгып өйдө алаач—патта чаптып үнгөн айыраң-шокар чечек сагымка кирер-дир. Алдың-оол Даржаанын Ленин дугайында үш кезекте тургустунган „Ленинни чоран чөбүлөрү“ деп шулуу-биле эгелен. Чогаал, философия, ханы уткалыг, мисосомфү эки иделерип илереп, бажитнын кел чыткан (иланыга баштай-ыи кезекте):

„Иланын сагымка Уран Ленин төртүтүнү, Ишчи чоңун шуурган дег Улуг кужун болган-даа боор. Капитализм «булук-дожун» Чаа булгап көдүрүп кээр. Карачылар-хувишсаалы Саяп болуп турган-даа боор... Шүдүктүн үшү кээр, мээ болуп турары-биле алырга, уран чеченин болгаш сөөмөзүн талаш-биле чедиче чок бажитнын, чамдык утка талаш-биле тоа эвес чүрелер бар апарганы хараалыг: Эрик кыры көзү суурга

Эриг ыш бажыларга Бодун чоңун чаңы-биле Мөңгө кижи чурттал турган.

„Мөңгө шын“ деп үшкү кээр чыңаар эгелен. Борто чогаалчы: Ленин—мөңгө диги. Ленинни херээ, идеялары, ооп ады мөңгө диги деп эки утканы илереткен. Иччалла-ла ол бодалы анаа-ла алап эвес, а чогаалын уткамы-биле илеретип келген болза, эки турган боор. Бу шүлүктө өскө-лаа эпчок доматар бар деп бодаар мей.

Өртүлөрдөн артык мерген Эштер чүрөк—мөңгө шын ол—деп эргей олурттарга көрдө, дараазында чангыс күлөт ук шүлүктүн теманын болгаш идеяны уткамын илеретип турар:

Түргөлдүн дегелейи Дүгү-биле тура сокмаш. Эки чөлчө чоңу баштап Эдиртип каан—мөңгө шын ол.

Дараазында, колхозчу чыгычы ашактын болгаш алтай сөөктүг агроном оолдун аразында эп-найралын, эки алында хамарылыгын көргүскөн маалдарын портрет

характеристикаларын уран-чечени-биле болгаш психолог-тук шыны-биле чуруп бижээн хоочун чогаалчысы Степан Абаанович Сарыг-оолдун „Өнүктүр“ деп шулуунда ужу-утказы билдирмес:

Аар—улуг өртөө-биле Артель шимээн азыралга Улуг ала олаштырган

Угаан чоңун минни чоразан—деп күлөт кире берген хараалыг (арын 13).

Хоочун чогаалчыларымыс Степан Сарыг-оол, Сергей Пюр-бю, Юрий Кювзеген, Монгуш Кевин-Донсан альманахты патриотту утка-шынарыг, күш-ажыл болгаш күш-ажылчы ки-жилерин дугайында, лирика-тыг болгаш өскө-лаа тематика-лардыг шүлүктөрүн киргиз-лөөн-дир. Оларын мында кир-ген шүлүктөрүн номчуучулар-нын магадап, сонугарга ном-чутуунга, оларын бот-тывын-гыр уран чүүл комперттеринге азыктар деп, композиторлар аалталар бижир, анык эге-леп чоруту авторлар олардан шүлүк бижиринер өөренип алырлар деп бузугар мей. Олар шулу эки, белгик утка-

шынардыг шүлүктөр-дир деп билдир.

Хоочун чогаалчы Олег Са-ган-оолдун „Увес келген“ деп дөрт көргүзүлгү шинизин сонугарга номчудум. Чогаал-тус-тус киржикчилеринге—окур-кевиринге хамарыштыр-дыл-домз кончуг эки, тодар-гай, бөдүн бажитнын. Чо-гаалдын кол маалдары: чү-венниг ужу-чөвүн бажейи чыткаш, бөдүнүг халымак чо-руу-биле бөдүнүг кеземче чо-руу ап чоразан арат Ды-каар-оолдун, оон пайдынын, урунун болгаш күзөөнүн, революсчу арат Топтут-оол-лун база өскө аңгыларын тө-лөөкчилеринин окур-кевир-лерин челишкенин шийтир-лөөн-дир.

Чогаалдын болушунун ба-за-ла революция үеинде чы-ларын көргүзүп турар. Агы-уени көргүскөн шилерин бис-тин чогаалчыларымыс эвеш бижит турарын маада демет-лекесин.

Альманахтын элөөн каш арыннын аны-дунма, кожа-хелбээ улустарын чогаала-

рында олутталар ээлеп тур-арын сонугарга көрдүм.

„Улуг-Хемниг“ хөй ары-нарын ортумак салгалын бо-лаш анык, эгелеп чоруту чо-гаалчыларын чогаалдары ээлеп турар. Ол чогаалдар про-за-даа, а колдунда-ла поэзия жанрында бижитингилеэн. Ол чогаалдарын кончуг хөйүн аки утка-шынарыг деп тыс-кай алап болур. Иччалла-да оларын иштинден Алексей Хуурактын „Крафик“ деп шу-лүгүлени онзаал деметлексе-п тур мей. Бу болза кижини сагыш-сеткилин төлөтүп, то-лутуруп кээр кылдыр бижээл-белгик идеяны, уран-чечен, шын, чараш дыл-домак-биле бижитинген чогаалдарын би-рөөн-дир. Чогаалдын сюжет-тин, хөгжүлгөсүн шын, аки шийтирлөөн-биле номчуучу-нун сагыш-сеткилин ол хаара-тлап кээр. Шүдүгүлени илейи уткамы грек оолдун азыралып чурттал өскөн ийи дугаар төрөөн турту, социа-лизм чурту—ССРЗ-ге, оон күрүлө тургузунта болгаш ажал-ишчи бе-дүүн човунга ынакшылын иле-редир, кижинин чагай са-

гыш-сеткилин, кижизидиле-ния хевирлөөринге социализм-ниг капитализмден артык ужу-дузалынын илереткен чо-гаал деп билдим. Чогаалда бо-лушкунун, демиселин дра-малыг дүшкүрүлүг-даа, грек оолдун капиталист ала-незин калгаш, дедир ынак чурту Со-вет Эвилелинге чаныштары-биле төнери-даа—ол шүлүгү номчулунун кичээлгенин хаа-ра тулап кээр.

Виктор Саган-оолдун, Сал-чак Молдурганын, Владимир Серен-оолдун, Екатерина Тано-ванын болгаш өскө-лаа эштер-ини мында кирген шүлүк чо-гаалдарын номчуучулар улут-сонугарга-биле номчуурлар. Композитор Саяп Бирбээ чү-лө музикага эвес, поэзияга ба-за халыктылыг кижидир деп номчуучулар билеп аар-лар.

Проза чогаалдарында Дон-гак Бегинин, Төмөш Кызыл-оолдун, Оюн Козур-оолдун, Ондар Биче-оолдун, Мон-гуш Өлчей-оолдун, Светлана Мындриянын бол-гаш өскө-лаа эштерини очерк-терин, рассказтарын сонугар-гал-биле номчуп таныштым. Монгуш Өлчей-оол „Хөөр-өө-ниг чугаалары“ деп нинти эгеге „Монгушенин ужу-ралдары“ хевирлг жомор-шоо-луг бижит рассказтарын ты-вынгыр, солун бижит турарын онзаал деметлексе-п тур мей.

Альманахта уругларга база тускай булуң кылдып турар апарганын база бир тежиш-кин деп санаваз арга чов.

Алаа сөөлдө кирген ли-тература, критика талаш-би-ле чүтүлөр ылангыга эгелеп чоруту чогаалчыларга болгаш номчуучуларга ажыктыг, со-лун.

Чыргал-оол СЕРЕН-ООЛ.

Кызылдың алгы заводу республикада мурнакчы будурулгелеринг бирээ-зи. Ында мурнакчылар хөй. Анастасия Кузьми-на Веракова топочкалар даараарына мергезеэн мурнакчы. Ол хуннун үлүг нормазын үргүлчү ажыр кууседи турар, оон

Тываның ном үн-дүрер чери Тыва АССР-ниң Чогаал-чылар эвилелиниг баштаар чериниң ор-ганы болур „Улуг-Хем“ альманахының ээлегичи 27 дугаар-ын чырыкче парлап үндүргөн.

Чечен чогаалдын альманагы 400 эк-земпляр тирежтээ. В. И. Ленинниң тө-руттугенинден бээр 100 жыл болур но-бийеленге холбаштыр-ган Салим Сүрүч-оолдун „Ленин—ир

ЧАА НОМНАР

болгаш шүлүк“ деп эгелег чүүлү-биле альманахтың эге ар-нын ажыткан. Бугу-ас совет чогаалчы-лар, ылаңгыа шу-лүкчүлөр В. И. Ле-ниниң тураскааткан үлүс-биче хемчээ-лиг чогаалдарын би-жил келген болгаш бижип турар, моон сонгаар-даа бижип-тин, В. И. Ленинни чүгүл совет чогаал-

чылар эвес, харын делегейниң депшилгелиг чогаал-чылары боттарының чогаалдарына ал-даржыдып турарын, бистик республика-ла хоочун-даа, анык-даа чогаал-чыларын база эге-леп чоруту автор-ларныкы чогаалдары арбын парлаттын-ган. Альманахтың чүрүк каасталганы эки кылдыган. Чаш-оолдун эмирлп ол-

рар анык иени, иешкилерниң кы-рында хуннун херел-денип үнүп ораны, оларныкы өөрүшкү-лүүн, аас-кежиктиш анык чурукчу Иван Салчактын чуруп көргүскени дыка ча-раш.

Тыва АССР-ниң Чырыдышкын ми-нистерствозунун ө-ведиле методтиг ба-ды

лааны, Х. С. Алдын-оол биле К. Д. Сим-чит авторлардыг, 1969—1970 чылдар-да көдээ школалар-ның белеткел класс-тарында хергелээр өөредилге номун ба-за-ла парлап үнбүр-ген.

Ук өөредилге но-мунун чуруктарын болгаш тексттин чүүл-бүрү будуктар-биле анын кылдыр, ону 5000 экземпляр тиражтыг парлаан.

С. ТАМЧАЙ.

„Дөңгүр-оолду“ ойнап турда

Күрүлө шаңгалың лауреазы Салчак Тока-ның „Дөңгүр-оол“ деп шини 30 чылдар му-нунда-ла көрүчүлөрүн ичээлгенин хаара тут-кан турган. Эки чогаал, элеч чипес эт дег, ол-ла хевээр чурттал чоруту. Ам ол нөдөз сче-нада көстүп кээп, көрүчүлөрүн сонугаргалы хайныктырып турар.

Ук шини—социал амьдыралды көргүзүп турар комедия. „Дөңгүр-оол“ политиктиг серемчеле-лин шыкынга, феодал артыкчыларын аспаан-га кирип, оларга бузурзаш, улуг чазыгарын кылган, нам үрүкчү даразын кочулап шүтүмчү-лөөн. Шинин бир күштүг талаш—маалар-нын эттинип, шын орунче катап киргенинде.

Владимир Ильич Ленинниң төртүтүнгенин-ден бээр чус чыл болган онга уткуштур Вүр район-нун „Коммунистиче орук“ колхозунун бот-тывын-гыр артистери Салчак Токаның „Дөңгүр-оол“ деп шинин белеткээш, Вүр, Бой-Тайга, Барыын-Хемчин, Чөөн-Хемчик райондарының колхоз, сов-хозтарының ажил-инчилерине бараалгадып чо-рааннар.

Ол бот-тывынгыр артистер декабрь 6-да Чөөн-Хемчик районун „Болышевич“ колхозтук төвү-ке келгеш, колхозчу чоңа боттарының белеткеп алган шинизин көргүскенер. „Коммунистиче орук“ колхозтук бот-тывынгыр артистериниң ук шини ойнап көргүскенин талаш-биле чедер-чөптес-терин болум хууда солун дэмчыштыр илередирин оралаштым.

„Дөңгүр-оолду“ бот-тывынгыр артистериниң чоң мурунга ойнап чорутуру улуг үлүс. Черле

ынчаш бот-тывынгыр артистер ук шини чоңа чедикшииниң көргүзүп сорулга-биле эки белет-кээп диге чазыг чок.

Нолхотта кинемеханик Д. М. Дамдын-оол фео-дал Сандактын ролон чедикчелгил ойнаан. Зөг-зин казыткан, а сөөндө эргезин эгидип алкан феодал Сандакты мурундагызы дег тура-мык, чаңчаттынын, херентенип чорутуу чок, ай-мааргай, бажы халгаар, белинчээш, сертилизш апарган кылдыр ойнап турарындан ук өвү-хөвир тодазы-биле илереп турар.

Ол ышкыш асыл-саа амылданчызы З. Х. Сали биле С. Ч. Номадыр олар шинде Севилбээ биле Калбак-Надайның ролдарын чедикшииниң ойнап кууесткенер. Бухгалтер А. Н. Иргит биле туугу-жу Д. Н. Тюлюш Сандактын уруу Сержиномааның база Семис-Ламаның ролдарын, чамайн үрүмек чөптесер бар-даа бол, чоңа чедикип шыдааннар.

Шинде эки иргүскен ролдарын аңгыда, че-димче чок кууестинген ролдарын айтырга мын-дыг. Шинини кол маалдары Дөңгүр-оол (ролонда колхозтук мал эмирчи Б. Н. Иргит) чедимче чок иргүстүнгөн деп бодалдым мей. Б. Н. Иргит Дөң-гүр-оолду оожум, шимчиден эвес кижи кылдыр ойнаан. Дөңгүр-оол феодал-теократтар-биле база революцияга уду өскө-лаа идөгеттер-биле эвеш эвес „сегиржиш“ келген, оон ажылы уйгу-чыдын

чок болганда, ол биске кончуг далаштыг, шим-ченгир, дүргөн, харын-даа чамдын таварылгада шуугу-лаа кылдыр көзүлгү дег. А херек кыры-нда Дөңгүр-оол биске оожум, эрес-кышагай эвес кижи кылдыр көстүп турар-дыр. Нокуунне ме-дээ чорудары-биле Дөңгүр-оолду агаардан сазынга сан-тун салып ап турарын ойнап тура, артист, „Мал бажы, чоңуну бижик билири, тарылга ыча хуу болган боор оң“ дээш, болу каттырып бижип чыдар, а херек кырында надыг-даа катыч чок, Дөңгүр-оол шын-на сеткилинден ону даап салып турар болгай.

Нам кежигүнү Чанкунтун ролон Х. Т. Сандажы кууседи турар. Ол Ченун биске хыгыр, серген кылдыр көстүп умурлуг. А айнакчы ол ролуа чедир билбээнинде, биске анаа-ла бир элгээр ашак кылдыр көстүп турар-дыр.

Шинин хөгжүм каасталганы Т. Олар-оол, шининиң чурум каасталганы А. Шүдүгү-оол тус-туста бар-ла аргаларын ажылап тургаш, эки илгаланнар.

Үрүмек чөптесер бар-даа бол, шини бот-тывынгыр артистер чедикчелгил ойнаан. Оларга моон сонгаар-даа чогаалчы ажил-ингине че-дикшиинерни күзеп каалы.

К. СУТУГ-ООЛ.

Хаактыг походтаары

Немээ ажил шагы төнгөн сөөлдө азы дыштаныр хү-де хаактыг сөлгүстээшкенин кыллары кижи буруунге кон-чуг ажыктыг. Арыг агаарлыг черлерге—хем, кыдыныга, арга иштинге хаактап чоруу-ра азы дага баргаш чүмгү-лаарга экизин чүү дээр.

Хаактыг сөлгүстээшкенин-де донтаал чачыккан кижилерин организмни грипп, ан-гина, бронхит дээш ышкыш азы-ларын белеп төвөс кыл-дыр бижыга бээр, оларныкы чемге хөөнүү, уууууу неэз-де эки болур.

Ол ышкыш элзэн каш хо-нуитарда улаштыр хаактыг поход кыллары организмни да-дыктырарга онза улуг умур-дузалыг. Походка 5—10 кире кижилер бөлүлгөсүн алгаш чоруу болза эки. Походче үнүттер мурунда, ажаа баш буураар белеткинер, эми-чин шинчигазин эртер хе-рен. Орунка ап чоруту чугула чүдүлдерин мурун-ла ынак дегертиип алыр. Ол чүдүлдер мындагы: поход аптекасы ка-

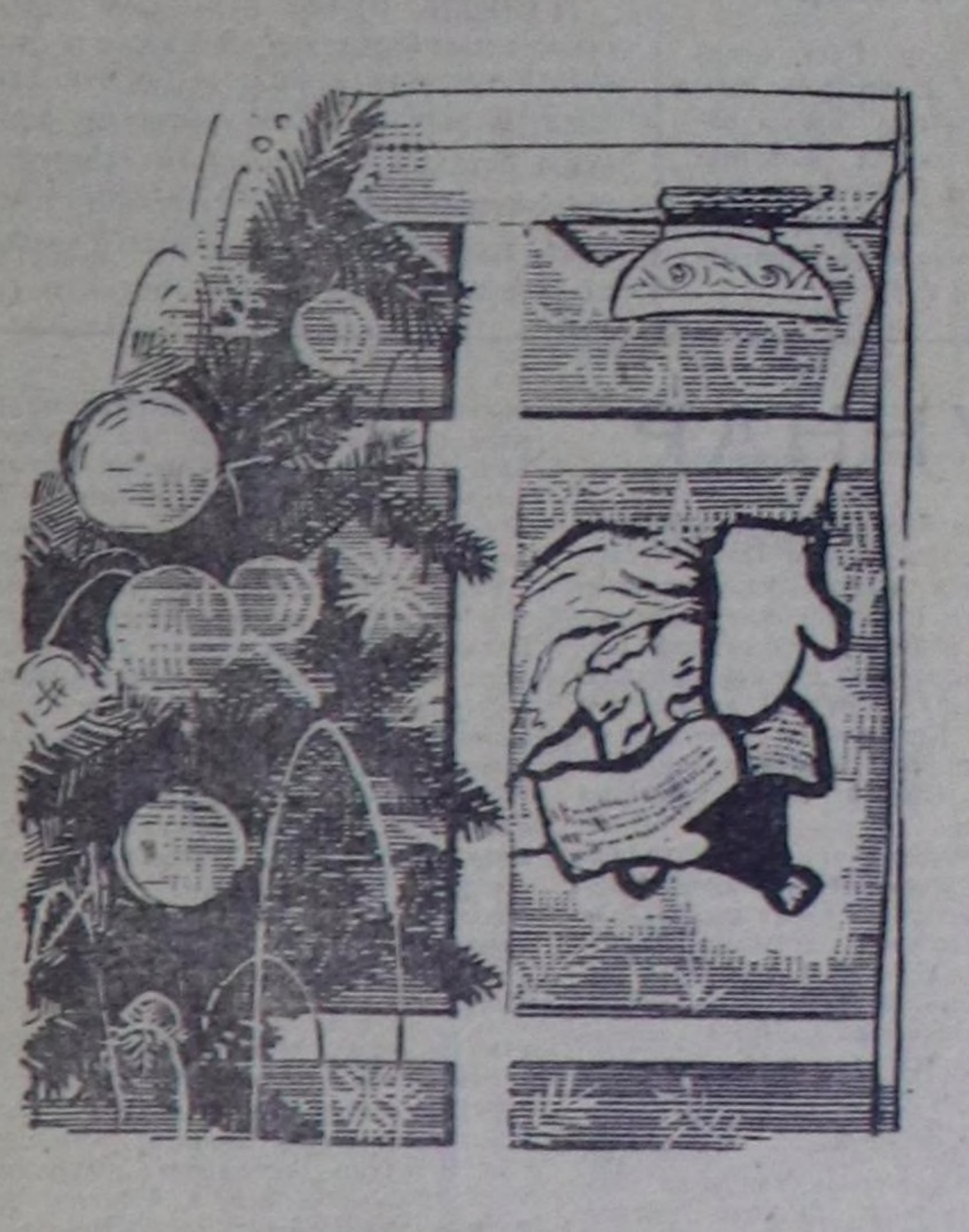
рак чылчырыктатпас көстү-ктер, кедринге таарымчалыг чылыг, чини иди-хеп, бурун херекселдиг хаан, аш-чем курлавыры.

Кызын походка майгынар ап чоразан херээ чок, чүге дээрге дуну чылыг бажы-нарга эрттирер кылдыр, баар орунту планкап алыр. Удуур шагы ылап-ла 8-тен эвеш эвес болур умурлуг. Турпунка кижи эвеш ууууура чедир дыштанмас, ыччангаш ууа-т-паанда-ла катап шаа төнүп келир, доңуучал болгаш азы-рычал.

Походка чоруу кижи орун-ка чемни ки таарыштыр ап алыры чугула. Чөмөр үс, бе-лок углеводтар-биле бай болур херек. Кызын хүн дурту кыс-ка болганда, изиг чөмөрини эртен, немээ белеткээр, а дүшкени чөмө термоска кут-кан шай азы кофе-биле кы-зыгаараттынар апаар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШЫН БАЖЫҢЫ.

Хамааттылар! Чаа чылдың ёлкаларын тургузарда өрткө удур чурумнарны шыңгыы сагыңар!

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министрствозунун өрткө удуз килдин чаа чыл ёлкаларын тургузарда өрт айымын болдурбас сорулга-биле клубтарын, култура бажынырмын, школарын, уругтар албан черлеринин бол-гаш бүгү организацияларын улууртуктарыга база бүгү хаммааттарга дараазында не-гелелерин сагымын сумелет-тур.

Ёлкаын өрөөлүн ортузунга эленин сага ийикпе, азы солукшак миттарга бижы-лааш тургузар. Ёлкаын до-гандыр турар хемчээлени кижи лостуг эртип болур кылдыр 1 метр хире, а оон бажын бажын дөңгүлгөсүн 70 см чөптес кылдыр тургузар. Баз бажынарда ийикти калттан өрт чөргө ёл-ка тургузуп болбас. Ёлка тургузар өрөөлөр ийиле эвеш эвес артык ажыктырлыг болур, анаа хевес чапм бол-бас, ол ажыктын ажим тур-гузар херек. Ёлка шимен каан бажына азы өрөөлгө кижилерин кирер санын доктаа-тынган дурум ёзугаар бир ки-жиге-ле 75 см дөңгөлүн метр оонажыр ужурап.

Ёлкаын чырыдарда 12 во-ль-

тудан ашпас электри күштүг лампаларын ажылаар. Ону электри талаам-биле тускай мергелжилгип кижилерге кыл-дыртыр херек. Ёлка тургускан өрөөлүн электри шүтүмү үр-елик ийикпе, азы оон камгала-лы багай болза, анаа аны-бүрү оюннар, танынны чүг-ле хүндүс организациястар хе-рек.

Сазыннарны база кымы-чал ойнаагартарын элэ шим-ээринге ажылап болбас, шим-иниң будуктарыга, дөңгө-лгөсүн болгаш сазыннар са-лып болбас. Ёлка чанынга хөлүшкө чамалыдары, лаа, керосин лампаларын тургуза-ры фейервертер, бенгал отта-ры кыпсыра база таакылда-ры хоругула. Ёлка чанынга уругларын-даа, улуг-даа ки-жилерин хөөчөдөн, марладап, сазыннан кылган хөптө ке-лери хоругула. Хөөчө, марла болгаш өскө-лаа кымычал материалдарга өрттөмөс сос-тав кирер херек. Ону кылдыр-да өрткө удуз эки-тура шим-телинин дуузын ажылаа-ры чугула. Ол организация Кызыл хоорайны Правобереж-

ТЫВА АССР-НИҢ ИШТИКИ ХЕРЕНТЕР ӨРТКӨ УДУР ИЛДИЗИ, ТЫВА АССР-НИҢ ӨРТКӨ УДУР ЭКИ-ТУРА НИИТИЛЕЛИ.

ная кулмчугунун № 7 „аз бажынында, телефон 20-34.

Улут улус чок черге Ёлка чанынга уруглар артыгып болбас. Каныг-лаа таварылга-да өрт айымын болу берсе ону өжүрер 2—3 жол сүт-тү, өрт өжүрер херекселди, хааржакта эленин, 2 демир-хүүректи болгаш дуктен кыл-ган чоорганны белеткеп алыры чугула. Хөй-ниитини, кул-туранын, чырыдышкынын болгаш уруглар албан черле-ринге ёлкалар тургузарга ба-за оларын каныг бажынарга азы өрөөлгө тургузарын өрткө удуз камгалап органи-на-биле дугуржуп алыр ужурап. Ёлка тургузар ба-жынын өрт ажалдакчылары-га ынамын көргүзөр, чагыны чогуру өйүлде куруненин өрт хайгаарал инспекцияга азы өрткө удуз команда черлерин-ге кирген турар ужурап. Чаа чыл ёлкаларын организацияп өрттирер өрттү болдурбазы-нын дугайында дүрүмү са-гыны—ону чорутар алыр черлеринин улууртуктары-нын, ёлкага кирип турарлар-нын шуугу хуулашкан болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ИШТИКИ ХЕРЕНТЕР ӨРТКӨ УДУР ИЛДИЗИ, ТЫВА АССР-НИҢ ӨРТКӨ УДУР ЭКИ-ТУРА НИИТИЛЕЛИ.

Соокка алыспас диге...

Сооктан чөлбикери аары-гыш чылдагынын болбас. Азы тускай микробтардан тыл-тыр. Мага-боду соокка чач-чыкпаан кижи дөңгөндө оон организмни микробтарга удуз демисежир аргазы куу-лай бээр. Ыччангаш организм-ни дадыктырары эргенек чу-гула.

Эртенги гимнастиканы арыг агаарга ийикпе, азы фоточна-зын ажыдып каан өрөөлгө кы-лыр. Хуннун-не өл пас-биле чөттүнар болгаш чылыг суг-биле шаптанар. Фоточназы амык өрөөлгө улауур.

Буттарны дадыктырары кончуг ажыктыг. Удуурунун мурунда чылыг сугну белет-кээш, чөртү температуразын муулаулап алгаш, буттарны чуур. Чугулан буттарны ка-дыг аржыыл-биле чадар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШЫН БАЖЫҢЫ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

ДЕКАБРЬ 21, 22, 26, 27, 28, 29 хунисринде

Алексей ХУУРАКТЫН

„ЫНАКШЫЛ БОЛГАШ ӨЖЭЭН“

деп III көжегелиг XI көргүзүлгүг шиниз болур.

Шинин эгелээри кежээкенин 7.30 шакта.

Касса 10 шактан ажылап эгелээр.

кино

ДЕКАБРЬ 19-ТА

„НАЙРАЛ“: „Хомула дептерин берип көрүр“ 10, 2 „Эртенги конгалар“ 12, 4, 5.55, 7.30, 9.15 шактарда. „ЕНИСЕЙ“: „Алешинин айнашкыны“ 10, 12, „Алдык была“ (1-ги, 2-ги сериялар) 2.20, 5.30, 8.40 шактарда. „АА-ХЕМ“: „Павел Кортегин“ 2.30, „19 харымда“ 4.30, 6.30, 8.30 шактарда. „ВОСТОК“: „Чав, Орлеаннун төлү“ 3, 4.50, „Шыгы хол-индийлериниң өйүшү“ 6.45, 8.30 шактарда.

ДОСААФ-тын Кызылда автомоторлугу биргэ болгаш ий-ги кластын чолаачыларын белеткээр биле зоочно өө-редилгени организацияларын чарлап тур. Өөредилге 1968 чылдын декабрь 20-де эгелээр. Ол дугайында справка алырда Кызыл хоорайны Интер-национал кулмчугунда 49 дугаар бажыга кээр. Те-лефон 22—44.

Редакциянын адреси:

Кызыл, Шетинкин — Бравченко кулмчугу, бажы, № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 21-63, редакторун оралчыларын болгаш пропаган-да кылдынын 35-24 харымсалгалыг секретарынын 23-35, партия амыралыг кылдынын 23-51, култура кылдынын 37-13, көзө ажал-агыг кылдынын 21-47, четтүр кылдынын 22-64, каага база совет тургуту кылдынын 21-27, информация кылдынын 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 27-41, Солун хелбей баргалла 32-75 (телефон жолгаар).

Тыва АССР-ниң Министрлер Кабинетинин чанын оралгы өрөөлүнүн типографиязы (Кызыл, Шетинкин — Бравченко кулмчугу, 1).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—01024.